

Geschiedenis van het Wilde Zwijn (*Sus scrofa*) in Nederland

Jan de Rijk

(vervolg artikel 'Huid en Haar' 6 (1-2) 1987 bladzijden 18 t/m 23.

Het laatste Veluwse standwild

Van weinig diersoorten die in Nederland zijn uitgestorven, kan een nauwkeurig jaartal van verdwijning worden gegeven. Dat geldt ook voor het Wilde Zwijn. Het daarvoor vaak genoemde jaar, 1826, blijkt weinig gefundeerd. Die onzekerheid wordt mede veroorzaakt doordat na het verdwijnen als standwild nog vele zwervende exemplaren zijn gezien.

Op de Veluwe bleef het Wilde Zwijn het langst als standwild. Uit diverse bronnen kunnen wij afleiden, hoe rond 1800 over het voorkomen van Wilde Zwijnen op de Veluwe werd gedacht. In 1760 en 1768 was het zwijn nog in aanzienlijke aantallen aanwezig bij

Ede en Dieren. Gesproken wordt nog van groepen tot vijftien exemplaren (14). Van der Berg (1796) vermeldt dat op de Veluwe soms Wilde Zwijnen voorkomen. Sloet (1846 : 22) schrijft dat het Wilde Zwijn omstreeks 1795 geheel is uitgeroeid. In 1812 werd op de Midden-Veluwe echter nog een stroper gevonden die gedresseerde honden had om op jonge Wilde Zwijnen te jagen (15). Nijhoff (1820 : 9) schrijft dat het Wilde Zwijn op de Veluwe misschien niet geheel uitgestorven is. Volgens Nijhoff (1826 : 367) wordt het zwijn, sinds het niet meer door de jachtverordeningen beschermd wordt, veel zeldzamer, of nagenoeg niet meer aangetroffen. Van Lennep & Hof-

dijk (1854 : 157) schrijven, dat waarschijnlijk het laatste Wilde Zwijn op de Veluwe in 1826 werd geschoten door baron van Lynden van Oldenaller.

Deze vage, soms tegenstrijdige berichten, laten zien, dat niet met zekerheid één jaartal kan worden genoemd. De grote gebeurtenissen in de Franse tijd kunnen bovendien makkelijk tot versterkte zwerfbewegingen van het zwijn hebben bijgedragen, zodat een verdwenen populatie door immigratie weer werd hersteld.

Volgens onder meer Eygenraam (1973 : 42) zou het Wilde Zwijn zich in enkele bossen op de Zuidoost-Veluwe als standwild hebben gehandhaafd. Dit is echter vrijwel onmogelijk. Het Wilde Zwijn wordt in de beschrijvingen van het jachtveld in de Veluwse gemeenteverlagen van 1851-1865 nergens genoemd. Ook de opwinding die zwervers veroorzaken laten zien, dat het zwijn een zeer ongewone gast was. Waarschijnlijk heeft men abusievelijk gemeend, dat deze zwervers uit een lokale populatie afkomstig waren.

De oorzaak voor de achteruitgang en het verdwijnen rond 1800 is, zoals Nijhoff al aangeeft, te zoeken in de veranderde jachtrechten en jachtwetten. De basis voor zijn bescherming was daarmee verdwenen. Daarnaast werd vanaf de Franse tijd een veel belangrijker plaats toegekend aan de landbouw. Ook de boer werd mondiger. Er is dan voor groot jachtwild dat zo veel schade aan de landbouw kan toebrengen, geen plaats meer.

Zwerfwild, begin 19de eeuw-1907

Na het verdwijnen als standwild was het zwijn een onregelmatige zwerfgast in Oosten Zuid-Nederland. Over die zwervers zijn diverse bronnen beschikbaar.

Op de Veluwe werden in 1861 bij Loenen zwijnen gezien (Ten Houte de Lange 1976 : 58). In 1874 zwierf er enige maanden een zwijn over de Veluwe. Midden maart werd het dier voor het eerst gezien bij Hoenderloo, begin april bij Niersen (Vaassen), maar pas eind augustus kon het bij Hoenderloo worden afgeschoten. *'Algemeen is men blijde van dit ondier verlost te zijn, daar het in den nacht grote schade aan aardappelvelden en roggelanden toebracht'*. Het exemplaar werd als een monsterachtig groot dier omschreven,

■ J.H. de Rijk, Uiterweg 55, 1431 AB Aalsmeer.

maar dit blijkt bij meting wel mee te vallen; 80 cm hoog en ongeveer 100 kg zwaar (16). Eind 1873 werd in de bossen bij Ede een Wild Zwijn waargenomen, wellicht het zelfde exemplaar dat men later bij Hoenderloo schoot (17).

Ook elders werden exemplaren gezien en geschoten. IJsseling & Scheygrond (1943 : 130 en 131) noemen het afschot van exemplaren bij Beetsterzwaag (F.) in 1888, bij Gorssel (Achterhoek) in 1890/1891 en bij Diepenveen (Overijssel) in 1901. Mulder (1945 : 27) noemt zwervers bij Diever (Drenthe) in 1898 en 1906. Door Van der Zweerde (1977 : 21) worden zwervers genoemd voor Havelte in 1889, Uffelte in 1898 en Ruinerwold in 1887. Knippenberg vermeldt het afschot van een exemplaar bij Wehl ('s-Heerenberg) in 1861 en twee exemplaren bij Eersel in 1882. Pelzers (1986) noemt nog twee exemplaren voor oostelijk Noord-Brabant. In Limburg werd in de periode 1864-1885 een dertigtal buitengewone machtigingen verleend om zwijnen te jagen (Pelzers et al 1986). Ongetwijfeld is deze opsomming nog verre van compleet. In figuur 1 zijn de gegevens van de zwervers samengebracht (zie bladzijde 18 van het vorige nummer).

Het lijkt erop dat het aantal zwervers in de tweede helft van de negentiende eeuw sterk toenam. Het voorkomen van zwervers was bijvoorbeeld voor Schlegel (1862 : V) nog onbekend. De zwervers illustreren dat er waarschijnlijk voldoende vestigingsmogelijkheden waren. Als standwild werd het zwijn in Nederland echter niet meer geduld.

Het uitzetten

Op initiatief van prins Hendrik werden in 1907 de eerste zwijnen ingevoerd op de Koninklijke Houtvesterijen 'Het Loo'. In 1920 werden ze uitgezet in de 'Varkensbaan' bij Hoenderloo, eigendom van de familie Kröller. De Koning (1922 : 205) schrijft wat laatlunkend dat het Wilde Zwijn op de Veluwe als parkdier wordt gehouden en zich door ontsnappingen langzamerhand over de hele Veluwe uitbreidt. Pas in 1942, onder Duits bewind, werd het zwijn in het nationale park 'De Hoge Veluwe' uitgezet. Na de oorlog voegden zich vele immigranten uit Duitsland bij de Veluwse zwijnen (Eygenraam 1973 : 42).

UNIEKE STUDIEREIS

Wisenten in Bialowieza-oerwoud (Polen)

20 - 28 februari 1988

een exclusieve winter-natuurreis die voor het eerst op de Belgisch-Nederlandse markt wordt aangeboden door:

HUD EN HAAR

tijdschrift voor zoogdierbescherming en zoogdierstudie

en de

STICHTING KRITISCH BOSBEHEER

Op de Pools-Russische grens ligt het laatste laaglandoerwoud van Europa: het Nationale Park Bialowieza. Bialowieza is het beste en meest spectaculaire voorbeeld om een indruk te krijgen van hoe de originele natuur in de lage landen er vroeger moet hebben uitgezien. Bialowieza is daarmee een belangrijk referentiekader voor Nederlands-Belgische bosbouw en natuurbescherming.

In Bialowieza vinden we onder andere het meest imposante landzoogdier van Europa, de Wisent, nog in het wild. Over het algemeen zijn Wisenten, Elanden, Edelherten, Reeën, Wilde Zwijnen en Vossen in Bialowieza goed waarneembaar (+ de Tarpan in gevangenschap). Met een beetje geluk kunnen wij ook soorten waarnemen waarvan wij in elk geval sporen zullen vinden: de Lynx, verschillende marterachtigen, en wellicht, met meer geluk zien wij ook nog soorten als de Bever, de Wolf en de Marterhond.

Wie ook oog heeft voor de vogelwereld komt met vele bijzonderheden waar onder andere Auerhoen, Drieteenspecht en Witruigspecht zeker aan zijn trekken.

De reis is georganiseerd in samenwerking met, en onder intensieve begeleiding van verschillende Poolse instanties die elke een dag begeleiding voor hun rekening nemen en enkele lezingen zullen verzorgen. Tevens is een Nederlandse begeleider (bioloog) aanwezig.

Dr. Czeslaw Okolow, directeur van het Nationaal Park Museum begeleidt een dagexcursie naar het strikte oerbosreservaat, en ook het museum zelf wordt een avond bezocht.

Prof. Falinski van het Geobotanisch Instituut van de Warschau Universiteit licht een avond het onderzoek van dit instituut toe, waarbij tevens een film over de Europese Wisent vertoont zal worden.

Dr. Kawecka van de Divisie voor Natuurbescherming van het Instituut voor Bosbouwkundig Onderzoek presenteert ook een avond het onderzoek wat er wordt uitgevoerd en begeleidt een dagbezoek aan een deel van het bosgebied waar het onderzoek wordt uitgevoerd.

Prof. Pucek van het Instituut voor Onderzoek van Zoogdieren organiseert een lezing, ofwel over 'Wisenten in Bialowieza', ofwel over 'zoogdieronderzoek in Bialowieza', en een bosgebied waar het zoogdieronderzoek plaatsvindt wordt bezocht. De overige dagen zijn ter eigen besteding, waarbij de deelnemers een tocht met paardesleden door het oerwoud wordt aangeboden.

Verplaatsingen: vliegreis (Amsterdam-Warschau), minibus, dagexcursies te voet en bij sneeuw op langlaufski's.

Voor wie geen ervaring heeft met langlaufen is er de mogelijkheid om tegen een gereduceerd tarief een weekendcursus langlaufen te volgen bij Wolftrail in de weekenden van 15-17 of 29-31 januari 1988, of 12-14 februari 1988. Langlaufen in Bialowieza is overigens ook voor de beginnende langlaufer gemakkelijk, het gebied is immers vlak.

Langlaufski's en schoenen kunnen zondig ook door ons worden verzorgd.

Ter voorbereiding van deze reis zal nog een aparte voorbespreking/lezing gehouden worden waar de deelnemers nog bericht over krijgen.

Deze wel heel bijzondere natuurreis wordt voor de Stichting Kritisch Bosbeheer en het zoogdier tijdschrift 'Huid en Haar' verzorgd door Wolftrail te Den Haag.

Accommodatie: hotel, tweepersoonskamers.

Aantal deelnemers: minimaal 6.

Taal: Nederlands, Engels en Duits.

Periode: zaterdag 20 t/m zondag 28 februari 1988.

Prijs: f 1795,- of BFr. 32700 (incl. bijdrage Garantiefonds Reisgelden).

Nadere informatie en inschrijving: Wolftrail, afd. Vakreizen, Roel Cosijn, Calandplein 4, 2521 AB Den Haag, 070 - 890 098 / 808 464.